

УДК 637.13:330.3

DOI: 10.31359/2312-3427-2019-3-402

**І.В. Махмудова, асистент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
Полтавська державна аграрна академія**

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА В УКРАЇНІ

Розглянуто тенденції розвитку та проблеми розвитку молочного скотарства в сучасних умовах. Проведено дослідження стану розвитку молочного скотарства в Україні. Визначено основні фактори впливу на економічну ефективність галузі.

Проаналізовано основні причини, що призвели до руйнівних наслідків у тваринництві і продовжують свою негативну дію. Розглянуто основні пріоритети розвитку молочного скотарства, заходи та механізми з їх реалізації для стимулювання підтримки виробництва через державну цільову програму розвитку тваринництва. Запропоновано шляхи відновлення галузі спираючись на державну підтримку, яка передбачена в державному бюджеті країни.

Досліджена позитивна динаміка в зростанні продуктивності корів, проте збільшується вона повільніше, ніж відбувається скорочення поголів'я. Рівень споживання молока та молочної продукції в Україні значно знизився і становить половину від раціональної норми споживання.

При цьому рівень самозабезпечення ринку молоком свідчить про значне перевищення пропозиції над попитом і, з одного боку, створює резерви для нарощування експортного потенціалу, з іншого – є свідченням кризи в молокопереробній галузі та істотного зниження рівня купівельної спроможності населення.

Ключові слова: *молочне скотарство, виробництво, споживання, поголів'я, продуктивність, виробничі ресурси, відновлення галузі.*

Постановка проблеми. Молочне скотарство – дуже важлива і, насамперед, невід'ємна складова сільського господарства, що зумовлює соціально-економічний стан усіх категорій господарств України.

Протягом деякого часу галузь перебуває у кризовій ситуації і зазнала найбільш руйнівних деструктивних змін через відсутність достатньої

офіційної державної підтримки. Щодо заходів по підвищенню економічної ефективності галузі молочного скотарства важливе значення має низька трудомістка і раціональна ресурсозберігаюча технологія.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У створення та розвиток економічних відносин для нормального функціонування молоко-продуктового підкомплексу і ринку молока, значний внесок зробили вітчизняні й зарубіжні вчені та практики: І.І. Лукінов [1], М.М. Кропивко [2], В.В. Лаврук [3], В.П. Рябоконт [4], М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк [5], І.В. Лозинська [6] та ін.

Постановка завдання. Мета даної статті – дослідити та проаналізувати динамічні процеси змін у молочному скотарстві.

Виклад основного матеріалу. Виробництво молочної продукції в Україні, так само, як і скотарство, має давні історичні корені, адже утримання великої рогатої худоби є рисою, яка характерна для домашнього господарства жителів сільської місцевості. Інтенсивний тип розвитку молочної галузі спостерігалось у другій половині ХХ століття, це пояснюється значними змінами демографічної ситуації та покращення рівня життя в Україні, зокрема міського населення.

Продукти тваринництва вийшли на перший план продовольчих програм в державі і тому тривалий період Україна, за показниками валового виробництва молока, займала провідне місце в Європі. [7]

За низкою суб'єктивних і об'єктивних причин збереженню ресурсів як в цілому по тваринництву, так і по молочному скотарству, в попередні роки приділялось мало уваги. Більше стосувалось затрат кормів, менше праці, а що стосується економічного використання енергетичних, технічних та інших матеріальних ресурсів і послуг, то до них зверталися дуже рідко. А між іншим в скотарстві на їх долю приходиться майже половина всіх грошових витрат.

В сучасних умовах успішна виробнича діяльність є основою стабільного розвитку галузі скотарства та продовольчої безпеки країни.

В умовах даного часу виробництво молока, молочних продуктів та їх споживання населенням не може визначатися цілком задовільним.

В умовах ринкової економіки визначними факторами, що впливають на ефективність розвитку, є обсяги попиту та пропозиції. Внутрішній попит залежить від рівня купівельної спроможності споживачів і експорту готової продукції.

Підвищення попиту стимулює розвиток пропозиції, яка формується під впливом обсягів виробництва, рівня товарності та імпорту з інших країн. У встановленні оптимального співвідношення обсягів попиту і пропозиції виявляється ринкова рівновага, при якій встановлюється такий рівень цін, який задовольняє покупців і виробників молока та молочної продукції.

Ринкові умови, за яких партнери по бізнесу не в рівних економічних умовах, неврегульованість цін на продукцію тваринництва і низька купівельна спроможність населення, недосконала податкова політика привели до негативних наслідків. І вони не забарилися: почало скорочуватися поголів'я тварин, зменшуватися виробництво продукції тваринництва. [4]

Виходячи з даної ситуації по виробництву тваринницької продукції у Законі «Про Державний бюджет України на 2018 рік» і в програмах розвитку економіки, уряд запроваджує Комплекс підтримки аграрного сектору.

Нині загальний обсяг урядової підтримки оцінюють у понад 6 млрд. грн., в тому числі для підтримки тваринництва в бюджеті передбачено 4 млрд. грн. Це найбільший обсяг асигнувань, що за останній час виділяли на галузі.

За розрахунками уряду масштабна підтримка допоможе досягти ключової мети – відновити господарства, які займатимуться виробництвом молока, зможуть наростити поголів'я, створити нові робочі місця на селі, наповнити внутрішній ринок якісною продукцією вітчизняного виробництва за помірними цінами. Звичайно роботи попереду багато, адже останні роки, як було сказано вище, тваринництво лише втрачало потужності.

Так, від 2013 р. кількість господарств – утримувачів великої рогатої худоби скоротилася на чверть, а виробництво молока впало на 23 %.

Тому уряд пропонує:

- по-перше, перетворити «корову» зі статті затрат на джерело прибутку. А саме уряд надає 2500 грн. на голову за рік і в разі необхідності – компенсує частину коштів витрачених на придбання високопродуктивного поголів'я чи біологічного матеріалу та ембріонів. На це передбачено у бюджеті 1 млрд. грн. Зокрема 700 млн. грн. на компенсацію по 2500 грн. кожному господарству за утримання молодняка

віком до 12 місяців і 300 млн. грн. на допомогу господарствам, які купують племінне поголів'я – 50 % компенсації.

За розрахунками уряду така підтримка дозволить невеликим господарствам повернути славу годувальників держави, які ще донедавна забезпечували 80-85% виробництва молока в Україні.

- по-друге, наявність високопродуктивного стада спонукатиме особисті селянські господарства до створення інфраструктури збереження сировини, передусім, молока та продуктів його переробки.

Щоправда, влаштовувати приміром мережі холодильників «у кожному дворі» – нелогічно і затратно, а об'єднуватися в кооперативи – ефективно і прибутково.

Об'єднання господарств матимуть широкі можливості для закупівлі обладнання та необхідної техніки для зберігання продукції.

Уряд пропонує програму здешевлення техніки українського виробництва.

Велика увага приділяється підприємствам, які спеціалізуються на виробництві молока – їм передбачається компенсація 1500 грн. на голову великої рогатої худоби.

Програма охоплює понад 2000 найменувань, а обсяг компенсації для всіх виробників – 25%, а для фермерських господарств – 40%.

Наразі, важливим завданням залишається залучення фермерських господарств до розвитку галузі тваринництва, створення сімейних ферм, кооперативних формувань, міні-заводів (цехів) із переробки молочної сировини, а також підтримка потужних тваринницьких комплексів через лобіювання Державних програм підтримки впровадження новітніх технологій, залучення переробних підприємств до співпраці у розвитку малого підприємництва на селі, лобіювання інтересів виробників тваринницької продукції в сфері земельних відносин, зокрема надавати пріоритетне право на продовженні терміну дії договорів оренди земель, збереження сінокосів та пасовищ.

В світовому масштабі реалізація молока набуває більш організованих форм, а поза ринком залишається все менше молока. Кожна країна вибудовує свій власний алгоритм продовольчого молочного ланцюга, враховуючи при цьому особливості структури ринку, категорій виробників, виробничого потенціалу, управління галуззю як на мікро, так і на макрорівні. Існує тісна залежність між рівнем розвитку країни та

часткою надходження молока на переробку. В розвинутих країнах вона є високою.

Серед переробних компаній - світових лідерів все більше з'являється кооперативів, які доводять ефективність та переваги інституту кооперації у світі.

В багатьох країнах одночасно функціонують великі (інтенсивні) та дрібні (екстенсивні) ферми. В перспективі матиме місце співіснування різних за розмірами та рівнем розвитку ферм як на національному, так і на міжнародному рівні. Ці тренди повною мірою будуть позначатися на українському молочному секторі.

Висновки з проведених досліджень. У ринкових умовах неефективні види виробництва, до яких у нашій країні належать усі галузі тваринництва, й зокрема молочне скотарство, звужуються до тих пір, поки на ринку не залишаться лише ті виробники, які здатні вижити за жорсткої конкуренції. Перспективи розвитку галузі – це концентрація виробництва.

Продовольча безпека будь-якої країни базується на тваринницькому виробництві – м'ясо, молоко, яйця і всі похідні. Дефіцит хоча б одного з цих продуктів і люди це відчувають: переробка зупиняється, якість продукції погіршується, зростають ціни, а за ними соціальне невдоволення.

Цього негативу уряд і намагається уникнути. На відродження тваринництва виділений рекордний ресурс – 4 млрд. грн.

Крім того на рівні держави необхідно:

- забезпечити паритетність цін на продукцію сільського господарства та продукцію інших галузей, яка споживається у цій сфері економіки;
- забезпечити паритетність умов відтворення капіталу в сільському господарстві та інших галузях.

Зазначене дозволить швидшими темпами відновити молочне скотарство в Україні.

Особливо важливе значення для підвищення ефективності молочного скотарства матиме впровадження комплексної механізації на фермах, застосування найбільш прогресивної технології утримання худоби. У розвинених зарубіжних країнах і в деяких передових вітчизняних господарствах застосовують переважно безприв'язний спосіб утримання корів, який на фоні повноцінної годівлі тварин, високого рівня племінної роботи забезпечує ефективне використання техніки, завдяки чому затрати праці на виробництво 1 ц молока знижуються.

Оскільки рівень розвитку сировинної бази молокопродуктового підкомплексу країни визначається домінуючими тенденціями виробництва молока в основних ланках регіональних молокопродуктових ланцюгів, то подальші наукові дослідження слід сконцентрувати на розвитку сировинної бази та обсягах виробництва молока у регіонах.

Бібліографічний список.

1. Лукінов І.І. Державні і ринкові регулятори соціально-економічних перетворень АПК України / І.І. Лукінов // Соціально-економічна модель пост реформованого розвитку агропромислового виробництва в Україні: матеріали других Всеукраїнських зборів вчених економістів-аграрників. – Київ. – 2000. – С. 49–52.

2. Кропивко М.М. Роль господарств населення у забезпеченні потреб людини / М.М. Кропивко // Економіка АПК. – 2016. – № 4. – С. 38–44.

3. Лаврук В.В. Модернізація галузі тваринництва як умова продовольчого забезпечення населення України / В.В. Лаврук // Економіка АПК. – 2016. – № 12. – С. 43–50.

4. Рябоконт В.П. Агропромисловий комплекс в умовах реалізації державної аграрної політики / В.П. Рябоконт // Економіка АПК. – 2016. – № 9. – С. 18–26.

5. Малік М.Й. Тенденції і перспективи розвитку особистих селянських господарств / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2018. – № 1. – С. 11–19.

6. Лозинська І.В. Формування та перспективи розвитку галузі м'ясо-молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах / І.В. Лозинська. – Суми: Сумський національний аграрний університет. – 2015. – 380 с.

7. Маслак О. Український ринок яловичини: проблеми та перспективи / О. Маслак // Пропозиція. – 2017. – № 2. – С. 9–12.

8. Концепції Державної підтримки сталого розвитку України на період до 2025 року. – URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80>.

И.В. Махмудова. Тенденции развития молочного скотоводства в Украине. Рассмотрены тенденции развития и проблемы развития молочного скотоводства в современных условиях. Определены основные факторы влияния на экономическую эффективность отрасли.

Проанализированы основные причины, которые привели к разрушительным последствиям в животноводстве и продолжают свою негативное воздействие. Рассмотрены основные приоритеты развития молочного скотоводства.

Исследована достаточно положительная динамика в росте продуктивности коров, но при этом увеличивается она медленнее, чем сокращается поголовье.

Уровень потребления молочной продукции и молоко в нашей стране значительно снизился и составляет приблизительно половину от рациональной нормы потребления. Но уровень самообеспечения рынка молоком показывает значительное превышение предложения над спросом и, с одной стороны, создает резервы для наращивания экспортного потенциала, но с другой – является свидетельством кризиса в молокоперерабатывающей отрасли и свидетельствует о снижении уровня покупательной способности населения.

Необходимость поддержки молочного скотоводства, в том числе и в хозяйствах населения является сейчас первоочередной задачей эффективного государственного вмешательства.

Ключевые слова: молочное скотоводство, производство, потребление, поголовье, производительность, производственные ресурсы, восстановление отрасли.

I.V. Makhmudova. Tendencies of development of dairy farming in Ukraine. The tendencies of development and problems of dairy cattle development in modern conditions.

The state of development of dairy cattle breeding in Ukraine is conducted. The main reasons that led to devastating consequences in livestock breeding and continue their negative influence are analyzed. The main priorities of development of dairy cattle breeding, measures and mechanisms for their implementation for stimulation of production through the state target program of livestock development are considered.

The main factors influencing the economic efficiency of the industry are identified. The main priorities of dairy cattle development are considered.

Under market conditions, inefficient production, to which all the livestock industries in our country, including dairy cattle, belong, is narrowed until there

are only those producers that can survive in fierce competition. Industry prospects are the concentration of production.

Food security of any country is based on livestock production - meat, milk, eggs and all derivatives.

There is a shortage of at least one of these products and people are experiencing it: processing stops, the quality of products deteriorates, prices rise, and after them social dissatisfaction.

A rather positive dynamics in the growth of cow productivity was studied, but at the same time it increases more slowly than the number of livestock is reduced. The level of consumption of dairy products and milk in our country has significantly decreased and is approximately half the rational consumption rate.

But the level of market self-sufficiency in milk shows a significant excess of supply over demand and, on the one hand, creates reserves for increasing export potential, but on the other hand it is a testament to the crisis in the dairy industry and indicates a decrease in the purchasing power of the population.

The need to support dairy cattle, including in households is now a priority of effective government intervention. State regulation should be based on market and administrative methods of regulation, with manifestation in the price, budget, fiscal, monetary, social and environmental policies, based on international experience of these processes.

Keywords: dairy cattle, production, consumption, livestock, productivity, production resources, industry recovery.

Стаття надійшла до редакції: 02.06.2019 р.